

A Galpert Család

Ez a felvétel a házuk tornácán készült, 1942-ben. Ott állunk mindannyian, az egész család. Ez volt az egyik utolsó alkalom, hogy együtt voltunk Munkácson. Az első sorban áll a húgom, Ibolya, aki túlélte a holokaustot, és hozzáment egy emberhez, akit Steinnek hívnak. A második sorban áll az anyám és az apám, ők mindketten ottmaradtak Auschwitzban. A harmadik sorban pedig én vagyok és a nővérem, Olga. Hála istennek, a nővérem is túlélte a háborút. A Weisgarten nevet vette fel a férje után. 1939-ben a németek átadták a magyaroknak a volt magyar területeket, köztük Kárpátalját is [lásd: Kárpátalja Munkács (valamint Ungvár és Huszt környéke) azonban már az első bécsi döntéssel visszakerült átmenetileg Magyarországhoz. -- A szerk.]. Zsidóellenes törvényeket vezettek be [lásd: zsidótörvények Magyarországon]. A zsidók tulajdonában nem lehettek gyárak, üzletek, műhelyek. Vagy átadták őket egy új tulajdonosnak [lásd: stróman], aki nem lehetett zsidó, vagy elvette a vagyont az állam. Apámtól bevonták a kereskedői engedélyét. Elvették az engedélyt annak a műhelynek a tulajdonosától is, ahol én dolgoztam, úgyhogy 1940-ben be is zárt a műhely. Apámnak is és nekem is munkát kellett keresnünk. Akkoriban még üzemelt a Roth-féle papírgyár, és fölvettek minket ide. A gyárban elég sok akkoriban korszerűnek számító műszaki berendezés volt, és engem fölvettek műszerésznek, apám pedig munkás lett. Olga nővérem nagyon értelmes volt, jól is tanult, az iskolát kitűnő eredménnyel végezte el. Nagyon szeretett volna gimnáziumba menni, de apám határozottan ellenezte. Az elemi iskolában voltak zsidó osztályok, ahol szombaton nem voltak órák. De a gimnáziumban szombaton is volt tanítás. Aztán amikor bevonták apám kereskedői engedélyét, Olgának is jövedelem után kellett néznie. Akkor már felnőtt nő volt, szépen kellett öltözködnie, de hogy apám elvesztette a munkáját, nem tellett ilyesmire. Apám elment Rothhoz, és megkérte, hogy vegye fel Olgát az irodába. Megemlítette, hogy Olga tanulni szeretne, de ő anyagilag nem tudja támogatni, ráadásul a zsidótörvények miatt helytelennek is tartaná, ha Olga a gimnáziumban együtt tanulna a hitetlenekkel. Megkérte Rothot, hogy amíg Olga beletanul, foglalkoztassa ingyen, aztán majd eldönti, hogy szüksége van-e rá. Roth is vallásos volt, és egyetértett apámmal abban, hogy nem volna jó, ha egy jó családból származó zsidó lány a gimnáziumban tanulna. Nemsokára megbizonyosodott róla, hogy Olga nagyon értelmes. A gyárnak voltak kapcsolatai németországi és csehországi vállalatokkal. Onnan hozták a papírt, amiből füzetet, borítékot, papírzacskót és ilyesmiket gyártottak az üzemben. Olga tökéletesen tudott csehül, ő intézte Roth üzleti levelezését, és hogy a Németországgal való levelezést is intézni tudja,

Roth gyorsírá- és némettanárokat fogadott föl neki, akik hozzánk jöttek tanítani. Olga irodavezető titkár lett. Roth jiddisül és magyarul diktálta neki a leveleket, amit Olga németre és csehre fordított le. Ezek az ismeretek később is jól jöttek neki. 1941 elején édesapámat elvitték egy magyar munkaszolgálatos századba. A munkaszolgálat kényszermunkatáborra jelentett. A magyar hadseregbe akkor nem vették be a zsidókat, hanem 1939-től kezdve munkaszolgálatra vitték őket. Ezek a munkaszázadok a védővonalakat, a katonai barakkokat építették, a legnehezebb építési munkálatokat végezték, a frontvonalon zajló munkákat is beleértve. Fegyvert nem kaptak, ezek az emberek sokszor abba haltak bele, hogy a tűzvonalon lelőtték őket. Édesapám 1942-ig volt a munkaszázadban, aztán elengedték, akkor a fiatalabb férfiakat hívtak be. Ez az utolsó képem apámról, aki a munkaszolgálatból küldte haza, Munkácsra ezt a felvételt. Jobb oldalról a második ő. A felvétel 1940-ben készült, valahol Kárpátalján. 1939-ben a németek átadták a magyaroknak a volt magyar területeket, köztük Kárpátalját is [lásd: Kárpátalja; Munkács (valamint Ungvár és Huszt környéke) azonban már az első bécsi döntéssel visszakerült átmenetileg Magyarországhoz. -- A szerk.]. A magyarok ugyan azt gondolták, hogy fölszabadítottak minket, de az emberek véleménye megoszlott erről. A magyar lakosság örömmel fogadta a helyzetet. Az idősebb zsidók emlékeztek rá, hogy az Osztrák--Magyar Monarchiában is elég nagy szabadsággal rendelkeztek a zsidók, és csak a legjobbakat remélték, egészen addig, amíg ki nem ismerték a helyzetet. A zsidó fiatalok a magyarokat megszállónak tartották, és hogy jelét adják ellenállásuknak, nem magyarul, hanem csehül beszéltek. Idővel kiderült, hogy ez az ország már nem a régi Magyarország, hanem egy fasiszta ország. Zsidóellenes törvényeket vezettek be [lásd: zsidótörvények Magyarországon]. A zsidók tulajdonában nem lehettek gyárak, üzletek, műhelyek. Vagy átadták őket egy új tulajdonosnak [lásd: stróman], aki nem lehetett zsidó, vagy elvette a vagyont az állam. Nagyon kevés gazdag zsidó tudta kiváltani magát, és megőrizni a tulajdonát, a többségtől bevonták az engedélyeket, megfosztották őket minden lehetőségtől, hogy eltartsák a családjukat. Nagyon nehéz lett a megélhetés. Apámtól bevonták a kereskedői engedélyét. Elvették az engedélyt annak a műhelynek a tulajdonosától is, ahol én dolgoztam, úgyhogy 1940-ben be is zárt a műhely. Apámnak is és nekem is munkát kellett keresnünk. Akkoriban még üzemelt a Roth-féle papírgyár, és fölvettek minket ide. A gyárban elég sok akkoriban korszerűnek számító műszaki berendezés volt, és engem fölvettek műszerésznek, apám pedig munkás lett. 1941 elején édesapámat elvitték egy magyar munkaszolgálatos századba. A munkaszolgálat kényszermunkatáborra jelentett. A magyar hadseregbe akkor nem vették be a zsidókat, hanem 1939-től kezdve munkaszolgálatra vitték őket. Ezek a munkaszázadok a védővonalakat, a katonai barakkokat építették, a legnehezebb építési munkálatokat végezték, a frontvonalon zajló munkákat is beleértve. Fegyvert nem kaptak, ezek az emberek sokszor abba haltak bele, hogy a tűzvonalon lelőtték őket. Édesapám 1942-ig volt a munkaszázadban, aztán elengedték, akkor a fiatalabb férfiakat hívtak be. Nagyon nehéz volt az élet. Különösen nehéz lett a helyzet, amikor 1941-ben elkezdődött a Szovjetunió elleni háború. A zsidóknak még nehezebb volt a megélhetés. Nagyon sok törvénybeli korlátozás volt. Jegyrendszert vezettek be a kenyérre, és a zsidók csökkentett fejadagot kaptak a kenyérből [A zsidók részére kiadható élelmiszer-fejadagokat először a német megszállás után korlátozták rendeleti úton. Az 108.500/1944. K.M. sz. (közellátásügyi miniszteri) rendelet volt szerint az addig használt élelmiszerjegyeket a zsidóknak május 1-től vissza kellett adniuk és részükre külön jegyeket hoztak forgalomba, 'húsjegy, (cukorjegy, stb.) zsidók részére' felirattal. A zsidó ellátandókat sárga jelzéssel, külön kellett nyilvántartani. Egyben szabályozták a fejadagokat is, cukorból például 30, húsból 10 dkg volt a heti fejadag. Lásd még: jegyrendszer Magyarországon. Arról nincs ismeretünk, hogy a zsidók csökkentett fejadagot kaptak-e kenyérből, de elképzelhetők helyi szintű diszkriminatív eljárások. -- A szerk.]. 1943-tól minden zsidónak sárga kört kellett

viselnie a ruháján [Ilyen rendelkezésről a szakirodalom nem tud, ez nyilván valamilyen helyi rendelet volt, de nem ismerjük sem az érvényességi idejét, sem a körét. 1944. április 5-étől azonban a kárpátaljai zsidóknak is ugyanazt a megkülönböztető jelzést, a sárga csillagot kellett viselniük, mint a többi magyarországi zsidónak (1240/1944. ME. sz. rendelet, 1944. március 29.). -- A szerk.], aztán ezt lecserélték sárga, hatágú csillagra [lásd: sárga csillag]. De mégis, éltünk, életben voltunk. A magyarok nem ölték meg a zsidókat, nem voltak pogromok. 1943-ban Olga férjhez ment. A férje, Nuchim Weisgarten Munkácson született. A szüleim hagyományos zsidó esküvőt rendeztek Olgának. A mi házunkban volt felállítva a hüpe, az esküvői szertartást a mi zsinagógánkból való rabbi vezette. A szülők esküvői lakomát rendeztek. Az esküvő után három nappal Olga férjét elvitték munkaszolgálatra, onnan pedig a frontra küldték. Sokáig semmit nem tudtunk felőle.